

हरियो मल के हो ?

हरियो बोट विरुवाहरु त्यही खेतमा उमारेर फुल फुल्नु अगावै माटोमा पुरि कुहाएर बनाउने वा वनस्पतिलाई बाहिरबाट ल्याई हरियो अवस्थामा नै खेतमा पुरी कुहाएर बनाउने मललाई हरियो मल भनिन्छ। हरियो मलको प्रयोग दुई किसिमबाट गरेको पाईन्छ।

स्थलगत हरियो मलको प्रयोग

यस तरिका अनुसार हलककै बढ्ने खालको र माटोमा मिसिएपछि छिटो कुहिन सक्ने, खास गरेर दलहन जातिय बालीलाई हरियोमल प्रयोग गरिने जग्गामा लगाएर वनस्पतिक बृद्धि गराईन्छ र उचित अवस्थामा माटोमा मिसाइन्छ। यस विधि अनुसार हरियो मलको रूपमा प्रयोग गर्दा निम्न बालीहरुलाई

बाली	लगाउने समय	हरियो पदार्थमा नाईट्रोजन प्रतिशत	नाईट्रोजन स्थिकरण कि.ग्रा. प्रति हेक्टर
ढैंचा	वर्षा याम	०.४२-०.५३	७०-१००
सनई	वर्षा याम	०.६	७०
मुग	वर्षा याम	०.५३	३५
बोडी	वर्षा याम	०.४९	५०
ज्वाइन्ट भेच	वर्षा याम	०.६	९०
बर्सिम	हिउद याम	०.४३	५६

बाली प्रणाली अनुसार उपयुक्त समयमा जग्गा खाली भएमा

एकल बाली वा अन्य बाली लगाइ रहेको बेला अन्तरबाली, घुसुवा बाली आदिको रूपमा हरियो मल बालीको खेति गरी हरियो मल बनाउन सकिन्छ। एकल बाली लगाउने धान खेतमा स्थलगत हरियो मलको रूपमा ढैंचा, सनई आदिको प्रयोग उपयुक्त हुन सक्छ, तर सघन बाली प्रणाली जहाँ वर्षमा धान बाहेक अर्को एक अथवा दुई बाली लिने प्रचलन छ, त्यस्तो अवस्थामा बाली प्रणालीलाई सुहाउदो दुई बाली बिचको सानो अवधिलाई उपयोग गर्ने गरी ढैंचाको साटो मुंग लगाउन बढि उपयुक्त हुनसक्छ। वर्षातको शुरु वा सो भन्दा अलिक अगाडि माटोमा भएको चिस्यानको उपयोग हुने गरी हरियो मल बालीको बिउ छर्नु पर्छ र धान रोपाईको लागि जग्गा तयारी हुंदा कलिलो अवस्थाको बोट माटोमा मिलाईन्छ। हरियो मलको प्रयोजनको लागि बिउ बाक्लै गरी छर्नु पर्दछ। बाली अनुसार बिउ दर फरक फरक हुन्छ। ढैंचा को हकमा सामान्यतया ४० कि.ग्रा. प्रति हेक्टर सिफारिस गरेको पाइन्छ।

Green Manure Crops

बाहिरबाट ल्याई प्रयोग गरिने हरियो मल

यस तरिका अनुसार बाहिरबाट हरियै अवस्थामा ल्याएको विभिन्न विरुवाहरुको पात र हांगा मलको रूपमा खेति गरिने जग्गामा खनजोत सहित माटोमा मिलाउने गरिन्छ। असुरो, तितेपति, वनमारा, उतिस,

सिरिज, एजोला आदिलाई प्रयोग गरि आएको पाइन्छ। यस तरिका अनुसार नेपालमा प्रयोग गर्न सकिने विभिन्न हरियो मल बाली र त्यसमा भएको खाधतत्वको मात्रा यस प्रकार छन्।

हरियो बाली	नाइट्रोजन %	फास्फोरस %	पोटास %
तितेपाति (<i>Artemisia vulgaris</i>)	२.४	०.४२	४.९
असुरो (<i>Adhatoda vasica</i>)	४.३	०.८८	४.४९
वनमारा (<i>Eupatorium adenophorum</i>)	२.३५	०.७१	३.८९
इपिल इपिल (<i>Leucaena spp</i>)	२.०-४.३	०.२-०.४	१.३-४
एजोला (<i>Azolla spp</i>)	३.०-५.०	१.०	२.०-३.०
सिरिस (<i>Albizia lebbek</i>)	२.९	०.६५	२.५९
तारामण्डल (<i>Helianthus annus</i>)	४.९६	०.८७	५.२३
खिर्रो (<i>Holarrhena spp</i>)	२.८	०.७९	२.८९

हरियो मल वाली कस्तो हुनु पर्दछ ?

- ⇒ हलककै बढ्ने खालको,
- ⇒ थोरै समयमा धेरै हरियो पदार्थ पाउने खालको,
- ⇒ जमिनलाई चाँडै ढाक्ने खालको,
- ⇒ कमलो,
- ⇒ भारलाई उछिन्ने र भारको प्रकोप कम गराउने खालको,
- ⇒ गहिरो जरा जाने खालको,
- ⇒ वायुमण्डलीय नाईट्रोजन स्थिरिकृत गर्न सक्ने र
- ⇒ विषम हावापानीमा पनि बढ्न सक्ने खालको हुनु पर्दछ।

हरियो मल प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु

- ⇒ स्थलगत हरियो मलको रूपमा प्रयोग गरिने वाली गहिरो जरे वाली हुनु उपयुक्त हुन्छ। वाली प्रणालीमा नै हरियो मल वाली समावेश गर्न राम्रो हुन्छ, तर हरियोमल भन्दा अन्य वाली बाट बढि फायदा हुने अवस्थामा बाहिरबाट ल्याई हरियो मल प्रयोग गरिदा लाभप्रद हुनसक्छ।

- ⇒ सिंचाई सुविधा नभएको अवस्थामा, जमिनमा उपयुक्त चिस्यान भएको समयमा अथवा हलुका सिंचाई गरेर हरियो मल वाली लगाउनु पर्छ र प्रशस्त चिस्यान भएको बेलामा मात्र हरियो मल माटोमा मिलाउनु पर्छ।
- ⇒ मुख्य वालीमा वानस्पतिक बृद्धि हुने अवस्था र बढि नाईट्रोजन चाहिने अवस्थामा कुहिने प्रकृया चालु रहने गरि हरियो मल माटोमा मिलाउनु त्यति उपयुक्त हुदैन, त्यस्तो अवस्था आईपरेमा बाहिरबाट नाईट्रोजन युक्त मल राख्नु पर्ने आवश्यक हुन्छ।

हरियो मलको प्रयोगले के गर्छ ?

- ⇒ माटोमा प्राँगारिक पदार्थ थप्नुको साथै बिरुवालाई आवश्यक पर्ने सबै खाद्यतत्व उपलब्ध गराउछ।
- ⇒ माटोमा सूक्ष्मजैविक कृयाकलाप बढाइ माटोको उत्पादन क्षमता बढाउछ।
- ⇒ भू-क्षय नियन्त्रणमा सहयोग गर्दछ।
- ⇒ माटोबाट चुहिएर गएका खाद्यतत्वहरुको बचावट गर्दछ।
- ⇒ महङ्गो रासायनिक मलको आवश्यकता कटौति गर्दछ।
- ⇒ सिमान्त भूमि तथा वाली चक्रमा खाली रहेको जग्गाको सदुपयोग गर्दछ।
- ⇒ दलहन जातीय हरियो मल भएमा हावाको नाईट्रोजनलाई माटोमा स्थिरिकरण गर्दछ।
- ⇒ माटोको भौतिक, रसायनिक र जैविक गुणमा सुधार ल्याउछ।

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
कृषि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय
कृषि विकास निर्देशनालय
कृषि ज्ञान केन्द्र
बाँके

फोन नं. : ०८१-५३००२७, ०८१-५३०२२५
ई-मेल : akcbanke@gmail.com
वेबसाइट : akcbanke.gov.np

हरियो मल परिचय

आ. ब. २०८०/०८१

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
कृषि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय
कृषि विकास निर्देशनालय
कृषि ज्ञान केन्द्र
बाँके